

ความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธบ้านหมื่น อำเภอปง จังหวัดพะเยา

A Change of Buddhists' Funeral Ceremony of Moon Village,
Pong District in Phayao Province

พระอธิการพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ

PhraAtikarnPhipatphong Thanawutto

วัดสังฆะราชภรณ์ อำเภอปง จังหวัดพะเยา

Wat Sangkharat, Pong District, Phayao Province

Corresponding Author, E-mail: pii_tanawuttho@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาคติความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมการจัดงานศพของบ้านหมื่น 3) เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดพิธีกรรมงานศพของบ้านหมื่น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการเขียนพรรณนา พร้อมตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดพิธีศพในพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งเน้นความเรียบง่าย และการแสดงความกตัญญูกตเวที ส่วนการจัดพิธีศพของชาวพุทธล้านนาแยกเป็น 3 ประเภท คือ (1) การจัดศพเจ้านาย (2) การจัดพิธีศพของพระสงฆ์ (3) การจัดพิธีศพของสามัญ การจัดพิธีส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการส่งดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับสู่สุคติ 2) รูปแบบพิธีกรรมงานศพของชาวบ้านหมื่นมี 2 ช่วง คือ พิธีกรรมเตรียมพร้อมก่อนตายและพิธีกรรมหลังความตาย ซึ่งถูกกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจัดให้มีระเบียบแบบแผนอย่างเดียวกัน 3) การวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงการจัดพิธีศพ พบว่า สาเหตุแรกมาจากคนในชุมชนเห็นแก่ตัวมากขึ้น มีค่านิยมแบบใหม่ที่คำนึงถึงความสะดวกสบายมากกว่าความสามัคคี สาเหตุที่สองมาจากชุมชนที่มีระบบการรวมกลุ่ม เพื่อการจัดสรรผลประโยชน์จากการตายทำให้เกิดเงินทุนหมุนเวียน กอปรกับระบบการศึกษาที่เจริญขึ้นของพระสงฆ์ บทบาทของผู้นำ

ชุมชนอันมีปัจจัยทางการเมืองเป็นเบื้องหลัง ค่านิยมของเจ้าภาพงานศพที่ต้องการความทัดเทียมกับผู้อื่น และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างถิ่น จึงส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายในการจัดพิธีศพ

คำสำคัญ: พิธีกรรมงานศพ; บ้านหมื่น; จังหวัดพะเยา

Abstract

The research has three objectives: 1) to study the belief and rites of funeral ceremony in Buddhism; 2) to study a form of the funeral ceremony in Moon village; and 3) to analyze the causes and factors that make changes to the funeral ceremony in Moon village. This research is based on a documentary. The data presentation is based on description to answer the objectives and research questions.

The results are that 1) the funeral ceremony in Buddhism has been performing which based on simplicity and gratitude to dead people. The funeral ceremony in Lanna is divided into three classes of people: (1) noblemen; (2) monks; and (3) common people. All ceremonies are performed for the same purpose in order to transfer their minds to a good place in the next life; 2) the activities of the funeral ceremony in Moon village have two stages: (1) pre-funeral ceremony; (2) post-funeral ceremony. These stages are properly performed by people; 3) the analysis of change of Buddhists' funeral ceremony in Moon village is found that: first, people are selfish to perform ceremony. They have the new value of facilitation rather than unity. Second, they group together to gain the benefit from funeral ceremony, such as working fund. In addition, leader monks of ceremony have high education; the leaders of community have the background of politics; the hosts of funeral ceremony want to perform activities for social equality; and the cultural exchanges: all of these are the causes to change the funeral ceremony in Moon village.

Keywords: Funeral Ceremony; Moon Village; Phayao Province

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบสังคมดั้งเดิมเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบในการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุต่างก็ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงไปทางสังคมนับว่าเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่ส่งผลทำให้ความคิด ความสัมพันธ์ ความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

ความตายเป็นสิ่งที่ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเมื่อมีเกิดก็ย่อมมีดับเป็นของธรรมดาหรือตามสภาวะธรรมของสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อมีคนเสียชีวิตลงในสังคมชนบทถือว่าเป็นงานใหญ่สำหรับชุมชน ทุกคนจะมีส่วนรับผิดชอบในการจัดงานศพให้เรียบร้อยดีงามตามจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่น การจัดงานศพในอดีตไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะห่างไกลจากความเจริญเครื่องมือสื่อสารก็ไม่สะดวก คนในสังคมต้องช่วยเหลือกัน ใครมีความรู้ความสามารถหรือพอช่วยเหลือกันได้ก็มาช่วยกัน เช่น ใครมีพริกมีกระเทียม ข้าวสาร ก็เอามาบริจาคแก่เจ้าภาพ มาช่วยกันทำโลงศพ ทำดอกไม้ประดับ

โลงศพ พวงหรีด ดอกไม้จันทน์ ปราสาทใส่ศพ รวมถึงศาลาเรือนทานสำหรับอุทิศให้ผู้ตายและยังเอาพินมาช่วยบริจาคหลังคาละหนึ่งเล่ม เป็นต้น

เมื่อพิจารณาสภาพสังคมในปัจจุบัน ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หลายด้าน โดยเฉพาะ วัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เคยมีอยู่ในชุมชน ภาพเก่า ๆ ที่เคยช่วยเหลือกันเริ่มจางหายไป ไม่เพียงแต่การช่วยเหลือในเรื่องข้าวของเงินทองเท่านั้น แม้แต่เรื่องของประเพณีบางอย่างก็เริ่มหายไป ด้วย ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาที่เจริญมากขึ้น คนในชุมชนก็มีวิถีคิดที่แตกต่างไปจากเดิม จึงทำให้วิธีการจัดงานศพย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วยและจากสภาพที่พบเห็นโดยทั่วไปก็คือเกิดธุรกิจการจัดงานศพแบบครบวงจรเข้ามามีบทบาทในการรับเหมาจัดงานศพ มีการให้กู้ยืมเงินมาใช้ก่อนเมื่อจัดงานศพแล้วเสร็จค่อยนำมาคืน โดยมีเรื่องดอกผลกำไรเข้ามาเกี่ยวข้องจากการที่เคยหยิบยืมก็กลายเป็นการเช่า จากที่เคยแบ่งปันก็กลายเป็นการซื้อขาย จากที่เคยมาช่วยเหลือก็กลายเป็นการรับจ้าง สภาพดังกล่าวนี้พบเห็นได้ทั่วไปในการจัดงานศพของพื้นที่ต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยในเรื่องความ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลต่อการจัดงานศพ กรณีศึกษาบ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอบง จังหวัดพะเยา เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีค่านิยมการจัดงานศพในลักษณะดังกล่าว คนมีฐานะดีก็จัดงานสมกับฐานะของตนเอง และคนที่มีฐานะไม่ค่อยดีก็จะพยายามจัดงานศพให้เหมือนกับคนที่มีฐานะดี อีกทั้งมีธุรกิจร้านบริการงานศพครบวงจรเข้ามามีบทบาทในการจัดงานศพ ทำให้เจ้าภาพจัดงานศพต้องปฏิบัติตามเพราะคนส่วนใหญ่นิยมทำกัน ดังคำกล่าวที่ว่า คนตายขายคนเป็น นอกจากการจัดงานที่ค่อนข้างฟุ่มเฟือยแล้ว วัฒนธรรมประเพณีบางอย่างที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและน่าจะอนุรักษ์ไว้ ก็ไม่มีการปฏิบัติ แต่ได้เพิ่มประเพณีใหม่ ๆ เข้ามาปฏิบัติแทน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงสาเหตุของสภาพปัญหาดังกล่าว ตลอดจนวิธีการแก้ไขหรืออนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งที่ดีงาม ให้เหมือนหรือใกล้เคียงกับอดีต และธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของประเพณีการจัดงานศพของบ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอบง จังหวัดพะเยาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคติความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา

2. เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมการจัดงานศพของบ้านหมื่น

3. เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดพิธีกรรมงานศพของบ้านหมื่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และ เชิง คุณ ภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการจัดงานศพจากแหล่งข้อมูล คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ห้องสมุดประชาชน อำเภอบง รวมถึงการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการอุปถัมภ์ในงานศพในหมู่บ้านหมื่น โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกัพิธีกรรม ดังนี้ (1) เจ้าภาพงานศพจำนวน 10 คน (2) ประชาชนในหมู่บ้าน 5 คน (3) พระสงฆ์จำนวน 5 รูป (4) สัปเหร่อ 2 คน (5) เจ้าของร้านบริการจัดงานศพจำนวน 3 คนโดยอาศัยข้อมูลในระยะเวลา 50 ปีย้อนหลัง สัมภาษณ์

บุคคลในท้องถิ่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและจดบันทึกการสังเกต

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบพิธีกรรมการฌาปนกิจศพในอดีตและปัจจุบัน เขียนงานวิจัย พร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัย โดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

4. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. คติ ความเชื่อ และพิธีกรรมการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา

ผลจากการศึกษาวิจัย พบว่าการจัดพิธีศพในพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาล นับตั้งแต่การจัดพระพุทธรูปของพระศาสดา พุทธสาวก จวบจนถึงพิธีการจัดงานศพของชาวพุทธในประเทศไทยนับตั้งแต่เจ้านายชั้นสูงในราชวงศ์ จนถึงพระสงฆ์และสามัญชนทั่วไป โดยเฉพาะล้านนา ล้วนเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู กตเวทิตะของอนุชนรุ่นหลังที่ต้องการสักการะศพให้ดวงวิญญาณไปสู่สุคติที่ดีเหมือนกัน ส่วนความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับกาลเวลา สถานที่และความนิยมของท้องถิ่น ดังปรากฏดังนี้

การจัดพิธีศพในครั้งพุทธกาล จะจัดแบบเรียบง่ายเน้นเนื้อหาสาระ ไม่มีการเก็บศพไว้หลายวัน แต่ไม่เกิน 7 วัน การจัดงานไม่มีขั้นตอนมากมาย เน้นการสักการะศพด้วยของหอม การทำบุญอุทิศกุศลให้ผู้ล่วงลับ การละเล่นตามความเหมาะสมตามความต้องการของญาติ เช่น กรณีการจัดพิธีศพของพระสารีบุตร และพิธีศพทุกศพมีการเผาเป็นที่สุด แม้พระพุทธรูปของพระศาสดาก็มีการนำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุเป็นสรีระเจดีย์ไว้ให้มหาชนได้สักการะเพราะเป็นบุคคลสำคัญ

ส่วนการจัดพิธีศพของชาวพุทธล้านนา สามารถแยกพิธีกรรมการจัดศพออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) การจัดศพเจ้านายชั้นสูง 2) การจัดพิธีศพของพระสงฆ์ 3) การจัดพิธีศพของสามัญชนทั่วไป การจัดพิธีศพส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ ต้องการส่งให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปสู่สุคติที่ดี การจัดพิธีศพของเจ้านายและพระสงฆ์ จะมีความแตกต่างกับสามัญชนทั่วไปในเรื่องเครื่องสักการะศพ มีการใส่ปราสาทศพที่มีความสูงใหญ่ดงามอลังการ ตั้งบนหลังนกหัสติลิงค์และมีการชักลากไปสู่ที่เผา

ต่อมาภายหลังการจัดศพไม่ว่าจะเป็นศพของเจ้านาย พระสงฆ์หรือสามัญชน ก็ดูเหมือนไม่แตกต่างกันมาก

เท่าไร มีการทำบุญอุทิศกุศล ใส่ปราสาท ซักลากไปสู่ที่เผา ดนตรีแห่ การเลี้ยงอาหารแขกที่มาร่วมงาน เหมือนกันหมด ขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพศพ ด้วยว่าจะจัดงานศพออกมาในรูปแบบที่ไม่ให้ผิดจารีตประเพณีและให้สมเกียรติแก่ผู้วายชนและฐานะของตนเอง

2. รูปแบบพิธีกรรมการจัดงานศพของบ้านหมื่น

ผลจากการศึกษาวิจัย พบว่า พิธีกรรมในการจัดงานศพของบ้านหมื่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีรูปแบบพิธีกรรม ดังนี้ เริ่มจากพิธีกรรมเตรียมพร้อมรับกับความตาย ซึ่งเป็นพิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อสร้างกำลังใจให้กับผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง จิตใจไม่ฟุ้งซ่านและเพื่อเตรียมตัวเตรียมใจก่อนที่จะเสียชีวิต ขั้นตอนพิธีกรรมประกอบด้วยการเทศน์คัมภีร์มหาวิปาก การบูชาข้าวพระเมืองแก้ว พิธีตานข้าว (ถวายสะพาน) พิธีกรรมขอขมาแก้วตั้งสาม (ขอขมาพระรัตนตรัย) ต่อมาเมื่อมีการเสียชีวิต จะมีพิธีกรรมการจัดงานศพ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การแจ้งข่าวการตาย หลังจากนั้นมีการอาบน้ำศพ การหาลอยหรือการจัดแต่งตัวให้ศพ แล้วบรรจุศพในโลงหรือหีบศพแล้วตั้งศพบำเพ็ญกุศลสวดอภิธรรมศพตามวันเวลาที่กำหนดขึ้น ในระหว่างการจัดศพ

มีการจัดเตรียมสิ่งของและเครื่องไทยธรรมเพื่อเตรียมถวายพระในวันฌาปนกิจศพ กล่าวคือการประดิษฐ์ดอกไม้ประดับงานศพ สร้างปราสาทใส่ศพ สร้างเรือนทานสำหรับอุทิศให้ผู้ตาย เมื่อถึงวันกำหนดการฌาปนกิจศพจะนิมนต์พระสงฆ์มารับไทยธรรมที่บ้านที่ตั้งศพ หลังจากนั้นจึงเคลื่อนศพไปสู่สถานเพื่อประกอบพิธีกรรมต่อไป หลังจากเผาศพเสร็จแล้ว ในวันรุ่งขึ้นมีการดับกองฟอน และอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวต่อไป

รูปแบบและพิธีกรรมการจัดงานศพของบ้านหมื่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงหลายประการ ในส่วนพิธีกรรมก่อนตายส่วนใหญ่ยังถือปฏิบัติอยู่ แต่สำหรับพิธีกรรมหลังการตายมีพิธีกรรมหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป แต่สาระของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนายังคงอยู่และอาจกล่าวได้ว่ามีการปรับเปลี่ยนปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบมากขึ้น ส่วนรูปแบบขั้นตอนพิธีกรรมอื่นที่เป็นส่วนของชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น การอาบน้ำศพ การหาลอย การประดิษฐ์ดอกไม้ประดับโลงศพ การใช้ปราสาทใส่ศพ การสร้างเรือนทาน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม รวมถึงรูปแบบการประกอบพิธีกรรมด้านอื่น ๆ เช่น การเสี่ยงทาย

ไข ขั้นตอนการใส่ฟันเป็นชั้น ๆ ตามเดือนที่เผาศพ การก่อกองไฟหน้าป่าช้า การสูข้วยหมู แต่พิธีกรรมขั้นตอนบางอย่างเลิกไปไม่ถือปฏิบัติ และรับเอาวัฒนธรรมอื่นมาปฏิบัติแทน

3. สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดพิธีกรรมงานศพของบ้านหมัน

พิธีกรรมการจัดงานศพของบ้านหมันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลัก เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความร่วมมือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการแบ่งปันของคนในชุมชนเริ่มหดหายไป สาเหตุและปัจจัยสำคัญที่ทำให้พิธีกรรมการจัดงานศพเปลี่ยนแปลงไปมีดังนี้

3.1 ปัจจัยภายใน ส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงงานศพ คือ วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ความมีน้ำใจของสมาชิกในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ในอดีตที่เคยช่วยเหลือกัน แบบ บ๊ยะ บ๊ยะ บ๊ยะ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ไม่คิดสินจ้างรางวัล ต่อมามีความเห็นแก่ตัว มองถึงผลประโยชน์มากขึ้น สิ่งที่เคยช่วยเหลือกันกลายเป็นของซื้อขายและมีการว่าจ้าง ที่กล่าวมาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่มีผลทำให้พิธีกรรมการจัดงานศพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และประสบการณ์ความคิดของผู้นำที่

ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน จึงมีผลทำให้พิธีกรรมการจัดงานศพมีการปรับเปลี่ยนตามกระแสดังกล่าวตามไปด้วย

3.2 ปัจจัยภายนอก ส่วนที่ทำให้พิธีกรรมการจัดงานศพเปลี่ยนแปลงไป คือ การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม กลายเป็นสังคมที่มีการแข่งขันในเรื่องความเป็นอยู่ ฐานะทางสังคม ตลอดถึงการทำมาหากินที่ต้องจุนเจือครอบครัว ภาระหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ งานศพจึงกลายมาเป็นเรื่องของธุรกิจ ขายปราสาท ขายพวงหรีด และธุรกิจสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ และร้านบริการงานศพครบวงจร โดยเฉพาะพิธีกรรมงานศพของบ้านหมันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมดังกล่าว นอกจากนี้ การศึกษาก็มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรมการจัดงานศพด้วยเช่นกัน เมื่อจำเป็นต้องจัดงานศพจึงจัดรูปแบบงานศพให้ออกมาในรูปแบบที่ดูงาม ตามสมัยนิยมที่ได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์ที่เห็นจากที่อื่น เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตะและความอาลัยรักต่อผู้ที่ล่วงลับไป

นอกจากนี้ เรื่องของเศรษฐกิจก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้พิธีกรรมการจัด

งานเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือคนในชุมชนมีการแข่งขันกันในฐานะความเป็นอยู่มากขึ้น ต่างคนอยากมีฐานะที่ดีเมื่อคนมีฐานะดีเสียชีวิตลง การจัดพิธีกรรมงานศพก็ย่อมจัดดีตามฐานะไปด้วย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้งานศพเปลี่ยนแปลงไป

อภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบรูปแบบพิธีกรรมที่ผสมผสานกันทางศาสนากับความเชื่อทางไสยศาสตร์และแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่สิ่งที่ยังคงไว้ คือ พิธีกรรมก่อนตาย ส่วนพิธีกรรมหลังตายได้เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ รวมถึงแนวความคิดของผู้นำชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในการจัดงานศพนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะเมื่อเสร็จจากงานศพแล้ว เจ้าภาพต้องเป็นภาระหนี้สินจำนวนมาก ทั้งหมดมีสาเหตุมาจากความไม่รู้ในการจัดพิธีกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงทำให้ทราบถึงแนวทางในการจัดงานศพที่เหมาะสมดังมาตามหลักพระพุทธศาสนาและจารีตประเพณีของท้องถิ่น โดยเมื่อมีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ต้องมีการปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนกับผู้นำทางจิต

วิญญาณ คือ พระสงฆ์ ขณะที่มรณายกและเจ้าภาพก็สามารถตัดสินใจได้เพื่อหาแนวทางในการจัดงานศพร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดงานเพื่อความเรียบร้อยและสอดคล้องกับประเพณีเป็นหลัก รวมถึงให้เหมาะสมกับฐานะทางของเจ้าภาพเป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นว่า ในกรณีการเล่นการพนันและการเลี้ยงสุราในงานศพ ควรมีการจัดการร่วมกันเพื่อเป็นมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับในชุมชนและเป็นไปตามระเบียบของทางราชการในเรื่องพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการเล่นการพนัน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต เช่น การจัดเตรียมกระบอกลูบไฟสำหรับใส่น้ำกรวดถวายพระสงฆ์ ขณะพระสงฆ์อนุโมทนาให้พรในป่าช้า และหลังจากเสร็จงานก็ควรจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญตามธรรมเนียมเดิม และควรใช้สิ่งประดิษฐ์ในกลุ่มชุมชน เช่น ดอกไม้จันทร์ เป็นต้น

ส่วนเรื่องระเบียบการทางศาสนพิธีควรเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในการแนะนำให้ถูกต้องและเป็นประโยชน์ เช่น การใช้ผ้าบังสุกุลทอดในงาน ควรเป็นผ้าที่มีคุณภาพดี เมื่อพระสงฆ์พิจารณาแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง รวมถึงเครื่องสังฆทานที่ถวายควรเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์

สามารถนำไปฉันหรือใช้สอยได้นอกจากนี้ ควรสนับสนุนให้พระสงฆ์ในท้องถิ่นได้เทศนาหรือแสดงปาฐกถาตามคัมภีร์ เพื่อส่งเสริมให้การเผยแผ่หลักธรรมตามแก่สาธารณชน ทั้งเป็นการอนุรักษ์การเทศนาแบบพื้นเมืองไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้นำชุมชนควรมีมติประชาคมเพื่อลงความเห็นในการกำหนดงานบำเพ็ญกุศล การฌาปนกิจศพ การเลี้ยงอาหาร การจัดของที่ระลึกเพื่อเป็นมาตรฐานและข้อปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสม โดยอาจใช้กรณีตัวอย่างสภาวัดธรรมประจำอำเภอ นามัน จังหวัดน่าน ที่ได้ประกาศข้อตกลงร่วมกันในการจัดงานศพ เช่น การกำหนดความเชื่อเรื่องวันที่ไม่สมควรฌาปนกิจศพ เพื่อลดจำนวนวันเก็บศพและลดค่าใช้จ่ายลง หรือกรณีชุมชนบ้านดง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ในการจัดงานที่ปลอดภัยเป็นต้น

สรุป

จากการศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธตามยุคสมัยต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงชาวพุทธล้านนา รวมถึง

การศึกษาพิธีการจัดงานศพของบ้านหมื่น ทำให้เห็นถึงรูปแบบพิธีกรรมการจัดงานศพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่า การจัดพิธีกรรมงานศพมีพิธีกรรมทั้งทางพระพุทธศาสนา พราหมณ์และไสยศาสตร์ รวมทั้งมีความเชื่อเรื่องของผีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้พบว่า มีพิธีขั้นตอนแนวคิดการจัดงานศพที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่สิ่งที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ คือ พิธีกรรมก่อนตาย ส่วนพิธีหลังการตายมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งมีเหตุปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ รวมถึงแนวความคิดของผู้นำที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ตลอดถึงชาดการสืบทอดพิธีกรรมบางอย่าง การทำวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาความหมายและปรีศนาธรรมที่แฝงอยู่ในขั้นตอนและอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมศพของชาวล้านนา และศึกษาหารูปแบบพิธีกรรมงานศพในท้องถิ่นตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและคติความเชื่อดั้งเดิม เพื่อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

คมเนตร เชษฐพัฒนวนิช. (2539). *ชีวิตข้อห้ามในล้านนา*. เชียงใหม่: กราฟิกส์ แอนด์ สกรีน.

- คล้าย ทรงบัณฑิตย์. (2526). *ประมวลหัวใจธรรมกถึก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เลียงเชียง.
- จันทร์ ชูแก้ว. (2546). *พระพุทธประวัติ: มหาบุรุษแห่งชมพูทวีป*. กรุงเทพมหานคร:
ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม.
- ธนาภิต. (2539). *ประเพณี พิธีมงคล และวันสำคัญของไทย*. กรุงเทพมหานคร:
ปารามิตจัดพิมพ์.
- ธัชพล ศิริวงศ์ทอง. (2542). *ตายแล้วไปไหน*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ดาว.
- บุรินทร์ คำกองแก้ว. (ม.ป.ป.). *พิธีการศพ*. กรุงเทพมหานคร: มณฑลการพิมพ์.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2534). *พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร:
อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.